

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Головатюк Аліни Костянтинівни
«Семантичні архітектурні стереотипи громадського публічного простору міста», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
191 – Архітектура та містобудування

Актуальність обраної теми. Дослідження нових шляхів організації, розвитку та вдосконалення громадських публічних просторів міського середовища, безумовно, є актуальними для будь-якої країни та, особливо для України, яка сьогодні опинилась у стані війни. Наша держава, обравши європейський вектор подальшого розвитку, у найближчий час має можливість внести докорінні зміни у власні традиційні уявлення та усталені проектні підходи щодо побудови сучасного міського простору, призначеного для загального використання різними категоріями постійних та тимчасових мешканців. Цей громадський простір повинен будуватись як одночасно складний, але зрозумілий системний механізм або організм, який гармонійно володіє низкою взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих складових, які базуються на загальній національній єдності, архітектурно-культурній, соціально-економічній привабливості та доступності для всіх категорій користувачів.

За час своєї незалежності та особливо активно за останні воєнні місяці, Україна змогла довести всьому цивілізованому світу власну національну ідентичність, єдність, мужність та гідність, які, безумовно, повинні відобразитись у новітньому архітектурному вираженні, зокрема при створенні нових публічних осередків у зруйнованих міських поселеннях або при реорганізації існуючих.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження Головатюк Аліни Костянтинівни обумовлена наявною потребою України у новому науковому підґрунті в аспекті пошуку та апробації дієвих механізмів для залучання семантичного наповнення громадських публічних просторів міст, які базуються на наступних джерелах: емпатія, ідентичність, емоційність, зміст та сенс, традиція та культура. Саме подібний новий проектний підхід дозволить емерджентно підвищити атрактивність міського середовища та в цілому сприятиме сталому розвитку української нації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. Головатюк Аліна Костянтинівна здійснила комплексний аналіз та систематизацію значного обсягу теоретичного і практичного українського досвіду досліджень та експлуатації різноманіття громадських публічних просторів, а також врахувала основні та цікаві новітні закордонні досягнення. Особливо слід відмітити вагомість та масштабність проведеного авторкою соціологічного дослідження, яке було побудовано для розуміння різноманіття сприйняття громадського публічного простору міського середовища різними людьми.

Висунуті Головатюк Аліною Костянтинівною теоретичні положення, рекомендацій та висновки побудовані на логічному підґрунті загальнонаукових та спеціальних методів дослідження та пізнання, що дозволяє стверджувати про їх належний рівень наукової обґрунтованості. Як один з важливих кінцевих результатів дисертаційного дослідження Головатюк Аліни Костянтинівни є авторська пропозиція методичних засад щодо організації громадського публічного простору міста, які в першу чергу націлені на розкриття позитивного емоційного потенціалу міських мешканців та ґрунтуються на відповідних наукових методах, принципах, прийомах, а також містять нові практичні рекомендації для можливості їх відтворення у проектній архітектурній практиці.

Достовірність основних положень. Дисертаційні положення мають підтвердження на основі:

- проведення комплексного критичного аналізу теоретичних та практичних робіт з сфери обраної тематики та загальна відповідність дисертаційного дослідження по відношенню до них;
- побудови дисертаційного дослідження на тлі загальних та спеціальних наукових методів (відео-експеримент, історичний, критичний, порівняльний та пофакторний аналіз, систематизація і класифікація, кінцеве узагальнення);
- експериментального моделювання (пропозиція графічної моделі громадського публічного простору міста);
- створення та проведення авторського соціологічного відео-експерименту «Архітектура та щастя», яке відобразило на міжнародному рівні (з залученням респондентів з 29 країн) уявлення та усвідомлення різними людьми громадських публічних просторів міста;
- практичної апробації в експериментальному і концептуальному проектуванні;
- широкого оприлюднення та загальної позитивної оцінки результатів дисертації на міжнародних науково-практичних конференціях, в статтях у закордонних наукометричних журналах, а також у фахових рецензованих виданнях України.

Таким чином, можна прийти позитивного висновку щодо достовірності і наукової обґрунтованості отриманих Головатюк Аліною Костянтинівною теоретичних і експериментальних результатів дисертаційного дослідження, які цілком відповідають зазначеній меті та науковим завданням роботи.

Наукову новизну одержаних результатів. Після ознайомлення з представленими матеріалами дисертації Головатюк Аліни Костянтинівни можна наголосити, що мета роботи – досягнута, а одержані в ході дослідження результати мають наукову новизну, яка полягає у наступних положеннях:

- наукове обґрунтування авторки необхідності уведення в теорію архітектури нового терміну «об'єкт-мем»; встановлення і розкриття зв'язку поняття «об'єкт-мем» з терміном «семантичні архітектурні стереотипи»; розширення та доповнення терміну «громадський публічний

- простір міста» шляхом детермінації його основних компонентів («місце», «люди», «мета», «дії»);
- формування та розкриття основних етапів «мемізації» об'єктів в громадському публічному просторі міста; детермінація та класифікація основних характеристик об'єктів-мемів;
  - систематизація результатів отриманих внаслідок проведення соціологічного міжнародного відео-експерименту «Архітектура та щастя»; класифікація та характеристика складових об'єктів і просторів в цілому, які володіють потенціалом емоційного впливу (позитивного та негативного) на людей, які взаємодіють з цими об'єктами;
  - пропозиція графічної моделі побудови громадського публічного простору міського середовища на основі чотирьох складових елементів: «Місце» + «Люди» + «Мета» + «Дії», а також об'єктів-мемів, як зав'язків;
  - розробка принципів архітектурно-функціональної організації громадських публічних просторів міст («компільаторності», «атрактивності», «багатофункціональності і різноманітності функцій»); пропозиція щодо шляхів розміщення об'єктів-мемів («надконтекстність», «реплікативність», «вірусність», «ситуаційноа толерантність», «спадкоємна неперервність і різноманітність», «когнітивна легкість»).
  - пропозиція низки прийомів та практичних рекомендацій щодо архітектурно-функціональної організації громадських публічних просторів міст з розміщенням об'єктів-мемів.

Практичне значення дослідження. Головатюк Аліна Костянтинівна на етапі написання дисертації також активно займалась практичним впровадження власних теоретичних результатів в низку проектів, серед яких конкурсні, реалізовані концепти, проектні пропозиції щодо створення нових та реновації існуючих громадських публічних просторів різних міст (Київ, Мадрид, Лондон, Масдар), які отримали чисельні визнання, дипломи і нагороди.

Отримані Головатюк Аліною Костянтинівною результати дисертаційного дослідження мають вагомим практичне значення при подальшому використанні, зокрема в регіональних і державних програмах сталого розвитку міст, а також організації та реорганізації громадських публічних просторів міського середовища з метою підвищення їх всебічної якості та атрактивності. Також розглянуте дисертаційне дослідження може слугувати важливим науковим базисом для подальших наукових пошуків щодо семантичних та емоційних аспектів розвитку міського середовища. Розроблені авторкою принципи архітектурно-функціональної організації громадських публічних просторів міст та пропозиції щодо розміщення об'єктів-мемів слід використовувати у прикладному та навчальному проектуванні (курси лекцій, семестрове і дипломне проектування), що дозволить сформуванню у майбутніх архітекторів сучасне бачення емоційно-привабливого та атрактивного громадського сучасних міст. Результати роботи також можуть бути використані при підготовці нових методологічних документів для міського планування.

Оцінка наукових публікацій. Основні положення, результати і висновки дослідження детально викладені – за темою дисертаційного дослідження Головатюк Аліна Костянтинівна опублікувала 12 наукових публікацій, серед яких 11 написані одноосібно. Повнота викладення та апробація основних теоретичних положень дослідження відповідає вимогам, що пред'являються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії (п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»). Серед опублікованих наукових публікацій 3 статті у фахових виданнях України, 3 статті у періодичних фахових виданнях держав Європейського Союзу, 6 тез доповідей на міжнародних конференціях. Тема та зміст публікацій відповідає об'єкту, предмету та завданням дисертаційного дослідження Головатюк Аліни Костянтинівни.

Оцінка змісту, стилю та мови дисертації, її завершеності, оформлення. Представлена на рецензію дисертаційна робота складається з анотацій, переліку термінів та визначень понять, вступу, 4-х розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 257 сторінок, основний текст – 155 сторінок, ілюстративний матеріал – 39 сторінок, список використаних джерел з 198 найменувань – 15 сторінок, додатки – 28 сторінок, серед яких акти впровадження розміщені на 3 сторінках.

У **вступі** дисертації викладено актуальність теми дослідження, стисло охарактеризовано його джерелознавчу базу, визначено мету, задачі, предмет та методи досліджень; узагальнено новизну і практичне значення результатів дослідження, охарактеризовано ступінь апробації отриманих результатів та їх впровадження у проектну практику.

Перший розділі **«Сучасний стан теорії та практики формування громадського публічного простору міста»**. В розділі авторка надала визначення та пояснення стосовно терміну «громадський публічний простір міста», описала його зв'язок з поняттям «семантичний архітектурний стереотип», «об'єкти-меми». Логічним продовженням став ретельний та ґрунтовний аналіз еволюції громадських публічних просторів міст, а також критичний аналіз їх сучасного стану та перспектив. Досить цікавим авторським кроком, який спочатку викликав дисонанс сприйняття, став запропонований у дисертації термін «об'єкт-мем» в архітектурі. Авторка розглядає його як об'єкт, який володіє певним стійким смисловим значенням, зрозумілим для різних людей з першого погляду і не потребує спеціального пояснення. Тобто «об'єкт-мем» в архітектурі виступає у якості надконтекстного семантичного архітектурного стереотипу, забезпечуючи смислове наповнення громадського публічного простору міста та його сприйняття мешканцями. Отже такий підхід можна сприймати як нову гілку розвитку поняття «архетип» в контексті дослідження сучасного громадського публічного простору в міському середовищі.

Другий розділ **«Методичні засади організації громадського публічного простору міста, що позитивно впливає на відчуття людини. Об'єкти-меми»**. В розділі авторка представила загальну методику дослідження, зокрема було описано основні фактори впливу на перебіг формування та розвитку громадських публічних просторів міст, їх складових семантичних архітектурних стереотипів, які виникають внаслідок дії виокремлених факторів, а також розглянуто можливість та умови формування об'єктів-мемів. Одним з найбільш цінних наукових досягнень у розділі слід виділити запропоновані та описані етапи «мемізації» об'єктів: Головатюк Аліна Костянтинівна систематизувала головні характеристики об'єктів-мемів, виділивши 5 головних та 10 додаткових позицій. Також авторка представила класифікацію об'єктів-мемів, яка враховує 10 ознак фізичних та ментальних відмінностей об'єктів-мемів. На цьому тлі, виникає можливість визначення потреби у певних групах об'єктів-мемів, які здатні формувати нові за семантичною якістю громадські публічні простори міст, що в свою чергу має велике значення в сенсі практичних рекомендацій їх впровадження у архітектурне та містобудівне планування.

Третій розділ **«Соціологічний міжнародний відео-експеримент «Архітектура та щастя» про сприйняття різними людьми громадського публічного простору міста»**. Розділ присвячений опису організації та досягнутих результатів авторського соціологічного дослідження, яке врахувало інформацію отриману з 29-ти країн із залученням 1981-го респондента. Отже, найбільш вагомим досягненням розділу є систематизація отриманих результатів в аспекті опису якості та характеристик об'єктів, які, за думкою респондентів, володіють емоційним позитивним потенціалом у громадських публічних просторах міського середовища, а також тих, які спричиняють зворотний ефект. Особливої уваги викликала пропозиція авторки щодо опису узагальненого ідеального громадського публічного простору міста, яка сумарно відобразила думки більшості респондентів щодо емоційно-позитивного міського простору. На цьому тлі авторка представила графічну модель, яка відобразила взаємозв'язані основні чотири складові: «місце» + «люди» + «мета» + «дії», а також об'єкти-меми.

Четвертий розділ **«Принципи, прийоми і рекомендації архітектурно-функціональної організації громадських публічних просторів міст і розміщення об'єктів-мемів в них»**. В розділі Головатюк Аліна Костянтинівна сформулювала основні принципи архітектурно-функціональної організації громадських публічних просторів міст (компільаторність, атрактивність, багатофункціональність і різноманітність функцій). Окрім цього, авторка представила три загальні (надконтекстність, реплікативність та вірусність) та три спеціальні принципи (ситуаційна толерантність, спадкоємна неперервність і різноманітність, когнітивна легкість), які сприяють розміщенню об'єктів-мемів в громадських публічних просторах міст. Наступним логічним досягненням розділу є визначення прийомів, які дозволяють розкрити потенціал запропонованих принципів. Також авторка представила низку практичних рекомендацій, спрямованих на досягнення композиційної цілісності та гармонії громадських публічних просторів міст, у тому числі розроблена морфологія

об'єктів-мемів, площин та різновидів рівнів громадського публічного простору. Всі ці нові данні сприятимуть досягненню семантичної компоненти громадських міських просторів призначених для публічного використання (їх когнітивна логічність, екологічність, соціально-економічна атрактивність, функціональна відповідність). Таким чином, пропозиції, представлені в останньому розділі дисертації Головатюк Аліни Костянтинівни, щодо концептуальної організації та імпульсу розвитку громадських публічних просторів міст створюють підґрунтя для позитивного ствердження отриманих теоретичних результатів дисертації.

Підводячи підсумок щодо представленого на рецензію дисертаційного дослідження Головатюк Аліни Костянтинівни, потрібно відмітити інформаційну відповідність та послідовність всіх складових розділів дисертації, а також високий професійний рівень ілюстрацій. Ознайомлення з даною дисертаційною роботою викликало стійке враження щодо глибинного та захопленого ставлення авторки до власної праці, яка спрямована на інноваційне теоретично-практичне проектування сучасних громадських публічних просторів міст з урахуванням семантичного змісту архітектури.

До позитивних характеристик дослідження слід віднести:

1. використання неординарного теоретичного концепту «об'єкта-мема» як імпульсу нового розвитку громадських публічних просторів міст, який був підкріплений значними практичними рекомендаціями та впровадженням;
2. розширення теоретичного апарату з уведенням нового терміну «об'єкт-мем» в теорію архітектури;
3. теоретичні принципи, практичні прийоми та відповідні рекомендації щодо архітектурно-функціональної організації громадських публічних просторів міст з розміщенням в них об'єктів-мемів;
4. авторська модель побудови громадського публічного простору міста на засадах позитивного впливу на емоційний стан людей та систематизація головних характеристик об'єктів-мемів;
5. організація та проведення авторського міжнародного експерименту «Архітектура та щастя», який розкрив особливості сприйняття людьми з різних країн міських громадських просторів міст;
6. дисертаційна робота створює підґрунтя для нового осмислення та вектору сталого розвитку громадських публічних просторів міст, розвитку нового проектного підходу при новому будівництві, а також реновації міських просторів з активізацією занедбаних міських ділянок;

Поряд з цим, необхідно відзначити **окремі дискусійні моменти в дисертаційній роботі та висловити побажання:**

1. Замало уваги в першому аналітичному розділі приділено ілюстрації проведеного аналізу існуючого практичного досвіду. Наявність візуальної інформації значно б покращила сприйняття значного обсягу текстового аналізу.

2. Бракує розкриття та більш чіткого пояснення ознак фізичної категорії в класифікації об'єктів-мемів, яка представлена у другому розділі.
3. Не вистачає ілюстративного супроводу щодо отриманих результатів після проведення авторського експерименту «Архітектура та щастя», які б компактно та візуально дозволили б сприйняти головні досягнення авторки.

Вище зазначені зауваження мають дискусійний характер та жодним чином не знижують загального позитивного враження від наукового рівня дисертаційної роботи Головатюк Аліни Костянтинівни. Їх варто врахувати дисертантці у подальшій науковій роботі.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії ...».

Представлена на рецензію дисертаційна робота Головатюк Аліни Костянтинівни «Семантичні архітектурні стереотипи громадського публічного простору міста» цілком відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зокрема пп. 5, 6, 7, 8, 9. Виконана робота є самостійною науковою працею здобувачки. В ній немає порушення академічної доброчесності. Висунуті в роботі наукові положення та отримані теоретичні та практичні результати відзначаються своєю актуальністю, єдністю змістовного наповнення, дозволяють стверджувати про вагомий особистий внесок Головатюк Аліни Костянтинівни у вітчизняну науку.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Головатюк Аліни Костянтинівни виконана на високому рівні, свідчить про успішне виконання поставленого наукового завдання і оволодіння науковою методологією. Попередньо сформовані наукові завдання були виконані в повному обсязі в межах дисертаційної роботи, представлені в основному тексті та ілюстративних матеріалах. Висновки дисертації свідчать про ґрунтовність виконаної дисертації, нові актуальні та вагомні результати. Дисертація має безсуперечну наукову новизну, яка дозволяє на тлі нових науково-обґрунтованих та підтверджених теоретичних положень, розгорнути новий та перспективний напрям досліджень імпульсного розвитку якості та атрактивності громадських публічних просторів міського середовища. Таким чином, можна стверджувати, що дисертаційна робота Головатюк Аліни Костянтинівни на тему «Семантичні архітектурні стереотипи громадського публічного простору міста», представлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування, є завершеною науковою працею, яка повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми Київського національного

університету будівництва і архітектури з вищезазначеної спеціальності. Наукова значущість одержаних в дисертації наукових результатів дозволяє охарактеризувати представлену роботу як новий напрямок наукових досліджень громадських публічних просторів міст, а її автор – Головатюк Аліна Костянтинівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Рецензент,
доктор архітектури, професор,
професор кафедри дизайну
архітектурного середовища
Київського національного університету
будівництва і архітектури
Булах Ірина Валеріївна

І.В. Булах

Підпис Булах І.В. завіряю

Вчений секретар Вченої ради КНУБА
к.т.н., доцент

М.О. Клименко